

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

■ Professie en Persoon

Justine van Lawick – Familiediners en andere inspiratiebronnen

Tijdens een congres in De Viersprong (zie Gerritsen, 2010) schetste Justine van Lawick als opstapje in haar presentatie over film en systeemtherapie een vierluik met haar inspiratiebronnen. Hierin noemde ze niet alleen bekende systeemtherapeuten, maar ook haar eigen familie. Ze riep een beeld op van familiediners die verbindend waren voor mensen binnen en buiten de familie. Ik werd benieuwd naar de rijkdom van haar persoonlijke ervaringen en de invloed daarvan op haar ontwikkeling als systeemtherapeut, en benaderde haar voor een interview voor Professie en Persoon.

Van Lawick is als systeemtherapeut en opleider systeemtherapie werkzaam bij het Lorentzhuis en onder meer bekend vanwege haar publicaties en lezingen over familiaal huiselijk geweld. Als ik haar vraag zichzelf te omschrijven, vertelt ze dat ze op veel gebieden actief is, een kwaliteitsbewaker, de geliefde van Arthur, moeder van volwassen kinderen, vriendin, professional binnen het Lorentzhuis en daarbuiten en verslingerd aan de systeemtherapie en de kansen die deze biedt.

In de redactie was reeds opgevallen dat zij die kansen ook heel goed weet te benutten. Hoe heeft ze het voor elkaar gekregen dat in de Multidisciplinaire Richtlijn Familiaal Huiselijk Geweld, die zij mee ontwikkeld heeft, de systeembenadering zo'n duidelijke plek heeft, terwijl dat in de andere ggz-richtlijnen niet het geval is? 'Ik heb een grote mond,' zegt ze lachend, om daaraan toe te voegen dat de voorzitter Willem van Tilburg en andere betrokkenen vanuit de gezondheidszorg ook veel oog hadden voor contextfactoren en dat het goed uit is te leggen dat bij huiselijk geweld de relatiedynamiek een grote rol speelt.

Hoe zit het nu precies met die familiediners, en uit wat voor gezin komt ze eigenlijk? Ze vertelt over haar vader, een erudiete, geliefde man die als hoge ambtenaar op het ministerie van Financiën werkte. Door zijn collega's werd hij wel de 'afdeling psychiatrie' genoemd omdat hij zo goed kon bemiddelen in conflicten. Hij hield van harmonie en was vaak opgewekt, maar kon ook exploderen in reactie op stress. Haar moeder had als domineesdochter en elfde van dertien kinderen geleerd om geen ruimte in te nemen. Ze was dienstbaar, gericht op het geluk van anderen. Ze zuchtte onder het huis-

houdelijk werk en gunde haar dochters een boeiender leven. Haar moeder had wel een grote veerkracht. Zij zei in donkere tijden: 'Dat is een periode, het gaat weer voorbij.' Het geloof dat er altijd weer betere tijden aanbreken, heeft Van Lawick nooit meer verlaten. Dit geldt zowel voor haar eigen leven als in contact met de families waarmee zij werkt.

Van Lawick voelde zich als jong meisje veilig en geliefd en had ook toen al een sterke band met haar zus, die een jaar ouder is. Toen ze vier was, kreeg ze een broertje en werd ze pijnlijk getroffen door het enthousiasme dat er nu een jongen geboren was. 'Wat is er mis met me als meisje,' vroeg ze zich af. Haar interesse in gendervraagstukken was geboren. Deze broer raakte op zijn negende na een verkeersongeluk in coma en bleef daarna een zorgenkind in het gezin. Het was begrijpelijk, maar moeilijk voor de andere kinderen dat er zoveel aandacht naar hem uitging. Hun jongste broer werd geboren toen Van Lawick negen was en is in haar beleving pas later opgebloeid.

Niet voor niets liet Van Lawick tijdens het al genoemde congres een fragment zien uit de Deense film *Babette's Feast*, naar een boek van Karen Blixen onder regie van Gabriel Axel. We zagen hoe een Franse vluchteling haar zwaar-christelijke Deense dorpsgenoten met een uitbundig diner wist te verleiden hun wantrouwen te laten varen en tegenstellingen te overbruggen. Ook bij de familie van Lawick kwam met regelmaat het mooie servies op tafel. Net als in de film werkten voor de uitgenodigde gasten deze entourage, het lekkere eten met een goed glas wijn, de humor en boeiende gesprekken verbindend. Vetes werden aan tafel beslecht en exen verzoenden zich weer met elkaar. Na het eten gingen de vrouwen opruimen, wat heel gezellig was. Maar de gesprekken van de mannen in de voorkamer over de politiek en het leven lokten ook. Geleidelijk aan ontwikkelde Van Lawick een observerend zelf, ook doordat het haar opviel dat het bij anderen thuis anders toeging dan bij haar. Hoe kwam het bijvoorbeeld dat de moeder van een vriendin heel boos werd als zij de melk had laten overkoken?

Op de christelijke basisschool voelde Van Lawick zich niet erg gelukkig, maar dat veranderde toen ze overstapte naar de Vrije School. Haar kennismaking met toneel vormt nog steeds een van de ingangen om van de schoonheid van het leven te genieten. Ze ging studeren in de hippietijd en maakte een ommezwaai naar een spannender leven van communes en het legendarische popfestival van 1970 in Kratingen. In de sensitivitytrainingen tijdens haar studie klinische psychologie ontdekte ze dat ze gevoelens mocht hebben. Bij Onno van der Hart maakte ze kennis met gezinstherapie. Dit sprak haar aan omdat ze bij familieleden had gezien dat individuele therapie maar

beperkt resultaat had. Tevergeefs probeerde ze haar familie tot gezinstherapie te bewegen. Kort na haar afstuderen kreeg ze de kans om met Frank van Ree een opleiding gezinstherapie op te zetten en al op haar 32^e was ze zelf opleider en supervisor.

Naast haar familie noemde zij in het reeds genoemde congres van De Viersprong nog andere bronnen van inspiratie. Echt geraakt werd zij door de groep uit Milaan, met name door Gianfranco Cecchin. Zij volgde bij hen een zomercursus in 1984. Circulariteit werd een kernbegrip van haar denken en werken. Wat haar trof was de open geest van deze zomercursus. Nieuwsgierigheid werd gestimuleerd, weinig stond vast. Cecchin nodigde de cursisten bijvoorbeeld uit een hypothese te vormen over een familieproblematiek. Wanneer zij overtuigd waren van de juiste analyse daagde hij hen uit een even overtuigende hypothese te formuleren die strijdig was met de eerste. Van Lawick: 'Ik genoot daarvan, hij prikkelde mijn geest, stimuleerde mijn creativiteit en na de zomercursus in Milaan mocht ik altijd blijven twijfelen, deskundig zijn in het niet weten.' Cecchin werd een vriend, zijn overlijden was een slag voor haar, zij mist hem. In haar In Memoriam schreef zij: 'De wereld sprankelt minder sinds het overlijden van Gianfranco Cecchin.'

De volgende grote inspiratie kwam van vrouwen en hun feministisch gedachtegoed. Virginia Goldner is hier een naam die er voor Van Lawick uit springt. Het werken en discussiëren met haar betekende dat Van Lawick doordrongen raakte van de invloed van gender, klasse en cultuur. Het was niet alleen zo dat er geen waarheid bestond over de menselijke psyche en relaties, maar ook dat de interpretaties, verwoord in theorie en uitmondend in interventies, gevormd werden door dominante verhalen van dominante groepen. In de gezinstherapie de witte middenklasse. Zij leerde Van Lawick ook dat liefde en geweld samen kunnen gaan.

Als volgende inspiratiebron noemde zij Michael White. Hij verbond het systemisch gedachtegoed met aandacht voor de waarden van het individu. Hij was wars van psychologische theorie. Hij zag hoe elke theorie onze waarneming stuurt. Hij koos liever voor de nieuwsgierigheid van Cecchin en zocht naar narratieven van mensen met wie hij werkte die verrijkend waren voor hun zelfbeeld, hun identiteit. Naast aandacht voor het individu had hij aandacht voor de kracht van gemeenschappen en sociale netwerken. Ook Michael White overleed, een groot verlies voor het veld.

Met EFT en Susan Johnson komt Van Lawick weer terug bij haar familie, de noodzaak van verbinden, van veiligheid. En zo blijft inspiratie een voortgaand proces dat nooit zal stoppen. 'Als ik me niet meer laat inspireren, ben

ik dood,' zegt zij. 'En met de dood kom ik bij Tim Zwaan die dood is, een van mijn grootste inspiratiebronnen omdat hij scheef kon denken. Hij blijft mij altijd inspireren door de Tim Zwaan die ik in me meedraag.'

Welke systeemtherapeuten zijn nog meer inspirerend voor haar? Ze noemt therapeuten van de Open Dialoog Groep als Peter Rober, Jim Wilson, Jaakko Seikkula en John Shotter. Hun open en menselijke benadering spreekt haar aan, het vertrouwen dat er beweging komt als je echt in contact bent met de ander. In de aanpak van Haim Omer is het vooral het belang van ouderlijke presentie en het in verzet komen zonder gewelddadig te zijn.

Als resultaat van alle inspiratie noemt Van Lawick het Lorentzhuys, de rotonde waar de wegen samenkomen. En dat niet alleen, er gaan ook weer wegen vandaan, meerdere wegen, met verschillende routes. Een open dialoog is daarbij het uitgangspunt.

Het gesprek komt hiermee op haar huidige werkzaamheden als therapeut, en de maatschappelijke ontwikkelingen rond uithuisplaatsingen van plegers van huiselijk geweld. Ze is steeds gericht op uitvragen wat het aandeel van beide partners is in escalaties en vindt het belangrijk om oog te hebben voor de kinderen in gezinnen waar geweld speelt. 'Het is beangstigend dat de personen bij wie de kinderen veiligheid zoeken tegelijk een bron van gevaar kunnen zijn. Een positieve verandering is dat kinderen nu in ieder geval in hun eigen omgeving kunnen blijven en daarmee is veel gewonnen. In de huidige aanpak van familiaal geweld wordt beter gekeken wie het huis verlaat en wat dat voor ieder betekent.' Overigens gaat het maatschappelijk ingrijpen in de praktijk zeker niet altijd goed. 'Soms willen agenten te graag "vrouwjes redden", terwijl het juist van belang is om tot een gezamenlijke beslissing over de uithuisplaatsing te komen. Als dit draagvlak ontbreekt, kan het zijn dat de situatie juist gevaarlijker wordt als een vrouw hierna bijvoorbeeld door haar familie verstoten wordt.'

We kijken nog even terug op haar redactionele bijdrage aan het *Handboek systeemtherapie* en de kritiek die er op is gekomen. Ze roemt de samenwerking met Anke Savenije, Ellen Reijmers en Aleid Bijlmer in de redactie. Het is een groot verlies dat Aleid Bijlmer, lang de spil, het hart en de grote vraagbaak van de NVRG, en grote steun en toeverlaat bij de totstandkoming van het *Handboek*, nu ook is overleden. Van Lawick stelt dat ze in de opzet van het *Handboek* niet zozeer stromingen hebben afgeschaft, maar eerder een verschuiving hebben aangebracht door te kiezen voor het begrip 'perspectieven'. Invalshoeken waarmee naar een systeem kan worden gekeken, met een eigen ordening en interventies. In de perspectieven zijn de bekende stromin-

gen terug te vinden, maar het woord perspectief geeft veel duidelijker aan dat de therapeut betekenis geeft door het perspectief dat hij kiest, dat hij onderdeel vormt van de waarneming en betekenisgeving. Tegelijk laat ze ook weten de gegeven kritiek serieus te nemen en dat de gemaakte keuzes misschien uitvoeriger verantwoord hadden moeten worden. In de volgende druk is hierin reeds voorzien. Vanuit de redactie nodigen we Van Lawick c.s. graag uit om hun overwegingen rond dit thema in dit tijdschrift met ons en de lezers te delen.

De ouders van 'De Tijd' vinden het mooi geweest en willen naar huis. Een laatste vraag op een stationsbankje. Welke maatschappelijke ontwikkelingen zijn verder nog van belang voor haar als systeemtherapeut? Ze noemt haar zorgen over de ontwikkeling van de DSM-V, waarin bijvoorbeeld ouder-kindrelatieproblematiek niet meer als as-I-diagnose kan worden gesteld en er altijd sprake moet zijn van individuele psychopathologie om te mogen behandelen. 'Hebben we als systeemtherapeuten wel voldoende aandacht voor deze ontwikkelingen en brengen we wel voldoende onder de aandacht wat de meerwaarde is van ons vak? Of zijn we teveel bezig met interne discussies over bijvoorbeeld "gezinstherapie" of "systeemtherapie" en verdwijnen we in nuances waar de buitenwereld geen boodschap aan heeft?'

'En nu hebben we het nog niet eens over mijn kinderen gehad,' zegt ze. Dat klopt, maar wat ik wel weet is dat ze net als haar ouders graag diners geeft en dan een mooi servies uit de kast haalt en ik stel mij zo voor dat haar kinderen en andere genodigden dan graag aanschuiven.

Hanneke Lafeber

Literatuur

Gerritsen, A. (2010). Systeemtherapie: een viersprong van groei en mogelijkheden. Symposium van De Viersprong, 12 juni 2009. *Systeemtherapie*, 22(1), 30-32.

Voor publicaties van Justine van Lawick zie www.lorentzhuis.nl